

Kdekdo chce žít na úkor státu a zapomíná přitom, že stát chce žít na úkor všech.

Frédéric Bastiat

francouzský ekonom a novinář (1801 - 1850)

Jak se také dá dopracovat ke gerontokracii

aneb jiný pohled na dnes tolik diskutovanou mezigenerační solidaritu

Když v dobách, kdy bylo Československo satelitem Sovětského svazu, zemřel Brežněv (†75), krátce nato jeho nástupci Andropov (†69) a Černěnko (†73) a byl zvolen 54letý Gorbačov, který přišel s programem zásadních politických změn, domnívali jsme se, že to znamená definitivní konec gerontokracie, tj. vlády starých, v Evropě.

Penzijní systém

Spousta lidí si stále ještě myslí, že peníze, které jim jsou strhávány z hrubé mzdy jako sociální odvody, se odkládají, aby jim z nich později byla vyplácena jejich penze. Zdá se to logické, jenomže tak tomu není! Z daní, které platí stávající pracující generace, se vyplácejí důchody stávajícím penzistům. Takovéto zjištění u nich vyvolává podobný údiv jako bývá překvapení u studentů prvních ročníků ekonomických fakult poté, co je jim vysvětlen princip tzv. multiplikované expanze depozit. Konec konců je to v podstatě podobné - u těch, kteří právě do systému vložili peníze, se nepředpokládá, že si je budou v dohledné době hned zase vybírat zpátky.

Stávající průběžný penzijní systém je založený na nepsané mezigenerační smlouvě o mezigenerační solidaritě. V 80. letech 19. století jej zavedl pruský a posléze německý kancléř Otto von Bismarck původně pro státní zaměstnance, kteří měli po dosažení 70. roku života dostávat penzi. Průměrná doba dožití ale tehdy byla 55 let!¹ Toto a některá další Bismarckova řečeno dnešním jazykem „sociální opatření“ byla motivována ryze politicky – jejich cílem bylo zabránit nárůstu popularity posilující sociální demokracie, která po svém vzniku rychle získávala vliv mezi německými průmyslovými dělníky.

Dnes jsou starobní důchody paradoxně jedním z hlavních (před)volebních argumentů právě sociální demokracie. Jiný německý politik, Ludwig Erhard (CDU), ve své knize Blahobyť pro všechny, která poprvé vyšla již v roce 1957 napsal, že „zaopatřovací stát je moderní iluzí.“² Nejlepším sociálním systémem jsou podle Erharda dobře fungující trhy včetně trhu práce a kapitálových trhů. Stávající systém sociálního zabezpečení dělá z občanů „sociální poddané“³ závislé na státu (a politické vedení státu závislé při volbách na těchto sociálních poddaných) a vytváří „nikoliv beztrždní ale bezduše mechanickou společnost“⁴. (Aneb jak ve svém eseji Krize daňového státu z roku 1918 poznamenal Joseph A. Schumpeter: existence státu je „sociální nutností“.)

V takovéto (mechanické) společnosti není pak nikdo ochotný převzít zodpovědnost sám za sebe a každý by chtěl užívat jistot vzniklých kolektivně.⁵ Jenže přenesením zodpovědnosti za zajištění jednotlivce – nebo přinejmenším za pocit zajištění – na stát nebo společnost se míra

---

¹ Počátky sociálního zajištění v Německu sahají až do středověku, kdy horníci zřizovali společné záložny k podpoře členů, kteří prodělali nějaké neštěstí a trpěli nouzí. Rozsáhlý systém sociálního zajištění byl ale vytvořen teprve koncem 19. století.

² Ludwig Erhard: Wohlstand für alle. Anaconda Verlag, Köln 2009 (str. 283 „Versorgungsstaat – der moderne Wahn“ název 12. kapitoly)

³ ibidem (str. 290)

⁴ ibidem (str. 287)

⁵ ibidem (str. 286)

tohoto zajištění nezvýšila ale naopak snížila.⁶ Bylo by tedy naprosto správné nechat občanům jejich peníze, aby si sami zvolili způsob materiálního zajištění na stáří. Možností je mnoho: koupě nemovitosti, uměleckého díla nebo nějaké jiné cennosti, děti (které se postarají o své rodiče), investování do komodit, nebo třeba spoření na spořicí účet.

Vlastní zajištění příjmů ve stáří

Pokud by člověk během svého produktivního věku odkládal každý měsíc 15 % svého disponibilního příjmu na spořicí účet úročený 2,4 % p.a. netto s měsíčním přípisem úroků (takové účty dnes u několika bank skutečně existují), nashromáždil by za 40 let částku, která by mu (ve formě annuity) zajistila po dobu dalších 25 let (za stejných podmínek úročení zůstatku) přibližně dvě třetiny (necelých 63 %) částky, kterou měl ze svých měsíčních příjmů doposud k dispozici a s níž byl zvyklý vyžít. (Odpadnou mu ale některé výdaje, jako např. cestování do práce apod.) Kdyby spořil 20 %, měl by po stejnou dobu k dispozici téměř 90 % částky, s níž byl doposud zvyklý vyžít.

Tento model ovšem předpokládá buď nulovou (nebo minimální) inflaci nebo, aby růst mezd (alespoň přibližně) kopíroval míru inflace. To první není nemožné, to druhé se dnes víceméně děje. První varianta je ale určitě lepší. (Přinejmenším proto, že jsme u druhé varianty odhlédli od úrokové míry, která by měly být vždy vyšší než inflace, což se dnes neděje.) „Dobrá sociální politika si vyžaduje měnovou stabilitu.“⁷

Toto řešení, na rozdíl od povinného či nepovinného přispívání do penzijních fondů, skýtá možnost kdykoliv přemístit své úspory do jiné (konkurenční) banky, která momentálně nabízí výhodnější zúročení, nebo při stejných podmínkách větší jistotu bezpečnosti vkladu.

V neposlední řadě by přínosem tohoto řešení bylo odtržení tématu starobních důchodů, jejich zvyšování či valorizování atd., od nejen předvolebních témat a slibů. Nebylo by to zkrátka vůbec politické téma. Soukromý sektor by uměl zhodnocovat úspory občanů na stáří přinejmenším stejně tak dobře jako stát (ne-li lépe). Stát vlastně nic nezhodnocuje, spíše naopak. A prostředky na výplatu důchodů prostě jen tak nějak „vytváří“. Většinou na dluh. Není ale zadlužování příštích generací mezigeneračně nesolidární?

Pokud vláda zvyšuje nepřímé daně (DPH, spotřební daň), pocítí to důchodci a to i v případě valorizace důchodů, která bývá zpravidla pouze částečnou kompenzací. Na tento trik už ale senioři nenaletí. Jako efektivnější se jeví zvyšovat jiné daně nebo poplatky putující do státní poklady (jejichž zvýšení důchodci tolik nepocítí), čemuž tito rádi uvěří. Jak správně praví Paul T. Heyne: „Mnoho lidí si přeje, aby je někdo přesvědčil o něčem, co by si přáli, aby bylo pravdou.“⁸

Pro socialisty přihřívající si polívkíčku popularity u voličů, kteří skočí na iluzi obědu zdarma, takováto líbivá tvrzení o sociálních jistotách znamenají vydatnou porci hlasů od početných seniorů. Racionální neznalost, na kterou socialisté tolik sází, se v tomto případě nesmírně prodražuje. Všem! Pokud se tyto strany dostanou do vlády, jejich politika je ovlivněna právě názory a přáními jejich významné voličské obce. A třebaže tyto strany nabízejí na předvolebních billboardech převážně mladé tváře, lze hovořit o jakési nepřímé gerontokracii.

Tento systém (důchodový i politický) není trvale udržitelný.⁹ Ideální by bylo dopracovat se od nepřímé gerontokracie k sofokracii – vládě moudrých. Nemluvte o timokracii – vládě čestných!¹⁰

⁶ ibidem (str. 289)

⁷ ibidem (str. 297 „Gute Sozialpolitik erfordert Währungsstabilität“ nadpis jedné z podkapitol)

⁸ Paul T. Heyne: Ekonomický styl myšlení. VŠE Praha 1991 (str. 498)

⁹ „Snaha o trvale udržitelný rozvoj“ je jednou z frází, které často slyšíme od evropských politiků.

¹⁰ Tomáš Garrigue Masaryk citoval (mimo jiné) Platóna: „Jednou budou muset být dobří lidé k vládnutí donuceni.“